

Biedermeier – opakování

1. Která země je považována za kolébku biedermeieru?
2. Pokuste se charakterizovat biedermeier vlastními slovy.
3. Jaký byl vztah českých romantiků k biedermeieru?
4. Jmenujte alespoň dva autory biedermeieru.

Rodinný portrét (Friedrich von Amerling)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Josef Kajetán Tyl (1808 - 1856)

Josef Kajetán Tyl byl prozaik, literární kritik, žurnalista, překladatel a příležitostný básník.

*Je jedním z představitelů **českého literárního biedermeieru** a zakladatelskou osobností **českého dramatu a povídky.***

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Přečtěte si následující text, запиšte si do sešitu výpisky a zodpovězte otázky uvedené v závěru.

Život

Josef Kajetán Tyl se narodil v Kutné Hoře. Studoval gymnázium v Praze, ze kterého přestoupil do Hradce Králové, kde se seznámil s **Václavem Klimentem Klicperou**. Studii práv v Praze zanechal, začal pracovat jako úředník vojenské účtárny a věnoval se divadlu. V **divadle** se uplatňoval jako herec, režisér, dramaturg, kritik i jako autor dramát.

Tyl také redigoval časopis **Květy**, který sloužil jako organizátor českého národního hnutí a jeho hlavním cílem bylo sloužit k zábavě a osvětě společnosti. I přesto, že se Květy těšily velké oblibě, byly později vystaveny **vlně kritiky**. Tyl byl obviňován (například Havlíčkem) z přehnané naivity, vlastenectví a používání prázdných výrazů v povídce **Poslední Čech**. Po této vlně kritiky Tyl odchází a věnuje se divadlu.

Roku **1833** založil na Malé Straně **Kajetánské divadlo**, které bylo určeno především vyšším a vzdělanějším vrstvám. O rok později byla ve Stavovském divadle poprvé uvedena jeho hra **Fidlovačka**, ve které vůbec poprvé zazněla píseň **Kde domov můj** (hudbu složil **František Škroup**). Od roku 1846 působil Tyl v témže divadle jako dramatik. Současně řídil veškerá česká představení. V této době se Tyl ocitl na vrcholu své kariéry. Byla mu vydána všechna jeho díla, byl nazýván miláčkem národa a dokonce získal cenu Matice české.

Tyl je v této době také důležitým **organizátorem kulturního života**, podílí se na pořádání kulturních akcí a vlasteneckých bálů.

Proto, aby uživil svou početnou rodinu, snažil se zavděčit svými oslavnými texty na mocnáře. Kvůli tomu získal Tyl mnoho nepřátel, byl propuštěn z divadla. Po nějaký čas ještě hrál u kočovné společnosti, byl vystaven šikaně ze strany společnosti, onemocněl a roku **1856 zemřel** v Plzni.

Tylova tvorba

Tylova **tvorba zaměřena na prózu** je plná povídek a novel ze současného života. Právě jejich prostředky se Tyl snažil **vyjadřovat k politickému a společenskému dění** tehdejší společnosti.

V povídce **Rozervanec (1840)** se Tyl snaží vyrovnat s dobovým jevem romantické rozervanosti. Hrdinou této novely je **karikatura Karla Hynka Máchy**. Tyl kritizuje nejen Máchu, ale i jeho Máj.

Prózy ze současnosti shrnul Tyl do díla **Kusy mého srdce**. V nich se zcela projevuje **biedermeierovská linie** české literatury – postavy, zápletky, důraz na rodinu a vztahy k vlasti a domovu.

Od 30. let se Tyl začal prosazovat jako dramatik a kromě **vlastních her** zásoboval české publikum i **překlady cizích děl**.

Do povědomí národa se zapsala hra **Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka (1834)**. Jednalo se o lokální frašku se zpěvy, která pojednává o lásce Lidušky a Jeníka, jejichž rodiny jim lásku nepřejí. Jeník je synem obuvníka – vlastence, Liduška je neteří Mastílkové, která se pohybuje mezi Němci. Ve hře tak dochází k **metaforickému střetu pražské řemeslnické vrstvy s poněmčenou Prahou**.

Název hry je odvozen od ševcovského nástroje, který se používal k hlazení (fidlování) kůže při výrobě obuvi.

Andante con moto. M. M. ♩ = 88.

Violino, Corno, Timpani

Vide domov můj! - Heed domov můj!

můj!?

1. Voda hučí po lučinách bory šumi po skalínách, vsadě
2. Porazí zrádci Bohumilom duše outlé v těle čilem, mysl

1. stavi se jara voét zmský ráj, to na pohled, a to jest ta vrásna,
2. ja = snou, znika zdar, a tu si = lu vždoru zmar to je Čechů slavně

1. země, země česká domov můj! země česká domov můj!
2. plémě, mezi Čechy domov můj! mezi Čechy domov můj!

V Praze, dne 1^{ho} srpna 1860 A. Strauss

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Od poloviny 40. let vzniklo plno Tylových **her ze současnosti** – tzv. **dramatických obrazů života**.

K nim patří například **Paličova dcera** či **Pražský flamendr (1847)**. Tyto hry obsahují obrazy soudobého života a **sociální tematiku**. Vyjadřují ideály **revolučních let**.

V této době Tyl také píše **dramata historická**, která jsou plná historických a dobových problémů – **Krvavý soud aneb Kutnohorští havíři**.

Jádrem Tylovy dramatické tvorby jsou ovšem jeho **dramatické báchorky**. V těchto pohádkových hrách se **realita** prolíná s **pohádkovou romantičností**. Lidští hrdinové procházejí různými situacemi, poznávají své chyby a hledají cestu k jejich napravení.

Nejznámější a nejoblíbenější je Tylova báchorka **Strakonický dudák aneb Hody divých žen**.

V tomto příběhu jihočeského dudáka Švandy vyzývá Tyl čtenáře k národní hrdosti a k pracovitosti. Dílo je plné zajímavých **kontrastů**:

- české lidové prostředí a jeho **kladné typy** (vlastenecký houslista Kalafuna, statečná a věrná Dorotka)
- cizí svět a jeho **typy záporné** (zbabělý příživník Vocilka, voják Šavlička)
- **svět pohádkový** - působí až nepřírozeně (princezna Zulika, král Alenoros, princ Alamír)
- **svět víl** - postavy neskutečné, které mluví ve verších (Švandova matka Rosava - vlast)

Tylova hra má být oslavou obětavosti a vlastenectví a současně varováním před národní zradou a mocí peněz.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Inspirací byla jihočeská **pověst o dudákovi**, který hrával pod šibenicí. Díky tomu, že byli dudáci častými náměty lidové kultury, stali se významným **symbolem češtví**.

Mezi **pohádkové hry** patří také **Tvrdohlavá žena a zamilovaný školní mládenec (1849)**. V tomto díle se setkáváme s **reakcí na revoluční rok 1848** a s mnoha politickými narážkami. Proti sobě zde stojí mlynářka Jahelková, která představuje předsudky a zatvzelenost a učitelský mládenec Pěnkava, který je bojovníkem proti předsudkům. Tito dva lidé a Tereška (mlynářčina dcera a Pěnkavova milá) představují lidský svět. Pohádkovou říši reprezentuje Zlatohlav. Ten představuje domov a pomáhá těm, kdo usilují o nový a lepší život (Pěnkava), a trestá ty, kdo těmto snahám staví do cesty překážky (Jahelková).

Rozsáhlá byla **Tylova kritická činnost** v oblasti literární i divadelní. Byl přesvědčen o tom, že **umění má sloužit k výchově společnosti**.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kontrolní otázky:

1. Uveďte jméno časopisu, který Tyl redigoval. Co bylo cílem tohoto časopisu?
2. V důsledku čeho Tyl z časopisu odchází a čemu se poté věnuje?
3. Ve které hře poprvé zazněla česká hymna, kdo je autorem textu a hudby? Stručně charakterizuje hlavní motiv hry.
4. Jak lze rozdělit Tylovu tvorbu a které hry můžeme označit za její jádro?
5. Vysvětlete termín *dramatická báchorka* a uveďte název báchorky z Tylovy tvorby. Na čem je tato hra založena?
6. K čemu mělo podle Tyla sloužit umění? A jak je tomu dnes?

Práce s texty

Strakonický dudák

Přečtěte si ukázkou z díla *Strakonický dudák* a vypracujte úkoly s ní související.

(...)

ŠAVLIČKA: Pro holku bys věšel hlavu jako zmoklý kapoun?

Škoda že neznáš nějakou onačejší muziku než ty dudy,

mohl bys rovnou do světa a vydělávat peníze;

potom bys neměl s láskou žádných hořkostí.

Peníze dokážou, nač si jen pomyslíš.

Kdo má cvoky, podepírá boky.

Peníze jsou pány světa,

dukát, to je pravý rek,

a co někdy stovka umí,

to by člověk sotva řek.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Bez peněz

se nechce žít,

bez peněz

se utopit.

Bez peněz,

ach bez peněz,

žiješ hůř nežli ten pes.

Jenom k nebeské armádě

až se budu jednou brát,

ano, jen v tom těžkém pádě

bez peněz to půjde snad.

(...)

BĚLENA: Jakou chceš pomoc od lesních panen?

ROSAVA:

Vdechněte mu v jeho dudy

svoje sladké zpěvy,

ať tou hudbou jeho všudy,

kamkoli jen vkročí,

ztichnou smutek, bolest, hněvy,

radostná ať slza jiskří z očí,

ať se na něj každé srdce směje –

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

však i zlaté odplaty mu přeje.

BĚLENA:

Srdečná prosba,

splněná prosba.

Do jeho dud vložme

zpěvů svých kouzla:

dudy však budou jak on sám, plné dobra i zla.

Ztratí svou moc, když on jim přestane věřit,

jejich zpěv sám v sobě nepozná.

(Lesní panny vztáhnou ruce, jako by Švandovy dudy žehnaly.)

LESNÍ PANNY:

Zni z českých dud, hudbo mých zpěvů,

kdykoli mládenec ten zahraje!

Zni smutným srdcím pro úlevu,

veselým jak zpěvné šalmaje.

BĚLENA:

Sladce budou jeho dudy hrát,

pokud sám je bude milovat.

Kdyby však v samolibé pýše

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

chtěl sebe sama stavět výše
nad nástroj, jehož nástrojem je sám,
tu naše kouzlo pomine,
a syn tvůj snad i zahyne.
(...)

VOCILKA: Šlaka, na princeznu jsme docela zapomněli!

DOROTKA: K princezně? Jaká princezna?

ŠVANDA: Oh, holečku – to bude teď moje denní společnost.

DOROTKA: Je mladá, hezká?

ŠVANDA: To ještě nevím; slyším jenom, že je plačtivá, a že ji mám
svým uměním povyrazit.

VOCILKA: Svým božským uměním.

DOROTKA: Vás se nikdo neptal! – Švando, nezůstaneš tam
dlouho? A opravdu je to jen pro tvoje dudy? – Ale jak by
bylo!

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ŠVANDA: Jářku už jednou, Dorotko, já jsem dnes světoznámý, po mých dudách se blázní, co má ruce a nohy.

VOCILKA: I princezny!

DOROTKA: Švando, máš-li mě rád, nech všeho a pojd' radši zpátky, než se mi docela změníš. Tatínek nám už, chudák, ani bránit nemůže. Co je nám po světě. Já se toho tady bojím.

KALAFUNA: Švando, Švando, doma není všady!

VOCILKA: Ale sláva jen ve světě!

ŠVANDA: Poslouchej, Dorotko, ode dneška si pamatuj, že tě mám rád, moc rád, ale uvazovat mě nesmíš. Vidíš sama, doma si mne nikdo necenil, a tady – princezny! Komorníku!

(...)

ŠVANDA: To se to se mnou zatočilo – teď jsem dodudal! Teď jsem ze vsí slávy v louži – i s tisíci! Ty jsi měl pravdu, Kalafuno, když jsi mi říkal, abych zůstal doma. Ale já měl zabeđenou palici a nevěděl jsem, jaká skluzavka je ten velký svět. Doma jsem měl aspoň jednoho kamaráda – a tady jsem padl do

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

rukou obyčejným i vznešeným darebákům. Doma jsem měl Dorotku – ach, na tu nesmím ani vzpomenout, nebo bych se hned oběsil a ještě k tomu abych se vypohlavkoval oběma rukama. Dorotka má ke mně lásku jako trám – a já – já! Ale to vše zavinil ne můj kozlík, ale ten darebák, ten Vocilka! Dostanu-li toho chlapa ještě jednou mezi pěstě – ale to je daremná myšlenka! Tady mi snad chystají Iněný obojek. A také jsem ho zasloužil. Já měl říci: Princezno, takhle a takhle, to nejde! Ale to mě posedlo furiantství a já jen jak bych udělal Dorotce naschvály. Hlavu bych si strhl! Věru, já jsem ten nejmizernější chudák; snad je to tím, že stojím ve světě tak sám a sám, odmalička jako kůl v plotě. – Rodiče jsem nikdy nepoznal – ach, na ty nechci vzpomínat! – Moje matka! Zrovna jako by to byla nějaká vlčice!

(...)

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Úkoly k ukázce pro práci v hodině:

1. Charakterizujte postavy, jejich jazyk a případné proměny v rámci celé ukázky. Svá tvrzení doložte konkrétními příklady.
2. Jak se vám ukázka líbila po stránce lexikální a syntaktické? Jazyk kterých postav je vám bližší/příjemnější a proč?
3. Shledáváte v ukázce něco aktuálního? Vysvětlete.
4. Charakterizujte rým v promluvě lesních panen Běleny a Rosavy.
5. Jak podle vás celá hra skončí a co se stane se Švandou a Dorotkou? Diskutujte se spolužáky.
6. Své nápady si ověřte. Za domácí úkol vyhledejte konec hry.

Kritika Posledního Čecha (K. H. Borovský)

Přečtěte si část z kritiky Tylova Posledního Čecha, kterou napsal Karel Havlíček Borovský. Co Havlíčkovi nejvíce na Tylově tvorbě vadí? Co naopak požaduje a proč? Souhlasíte s jeho slovy?

„Ale i nám, „sprostým lidem“, začíná již být nanic z těch neustálých řečí o vlastenectví, o vlastencích a vlastenkách, kterými nás veršem i prósou naši spisovatelé a nejvíce T. již drahně let nemilosrdně pronásledují. Byl by již čas, aby nám to naše vlastenčení ráčilo konečně z úst vjeti do rukou a do těla, abychom totiž více z lásky pro svůj národ jednali, než o té lásce mluvili: neboť pro samé povzbuzování k vlastenectví zapomínáme na vzdělávání národu. Kdybychom čas a práci, které nakládáme na přemlouvání lidu našeho, aby místo lepších cizích spisů čítal z vlastenectví naše špatnější; — kdybychom, pravím, ten čas a tu práci vynaložili raději na to, aby byly naše spisy lepší než cizí: moudřeji a prospěšněji bychom jednali. Já ale, co se mého osobního mínění týče, jsem přesvědčen, že jest snadněji a veseleji za vlast umřítí, než to množství jednotvárných spisů o vlastenectví přečísti.“

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Na závěr si, v rámci opakování, poslechněte část životopisu Josefa Kajetána Tyla tak, jak ji připravil Český rozhlas:

<http://prehravac.rozhlas.cz/audio/2816348>

Pamětní deska na Náměstí Republiky v Praze

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ